

Meslek Seçimi ve Mesleki Rehberlik

Muharrem Vedat ERYETİŞ¹

Özet

Meslek seçimi, bireyin yaşamı boyunca verdiği en önemli kararlardan biridir. İnsan hayatının üçte biri mesleki etkinlikleri içermektedir. Meslek, sadece bir para kazanma, geçim sağlama yolu değil, bunların daha da ilerisinde bir anlam taşıyan kendini gerçekleştirme sürecinin ve iddiasının da en önemli aracıdır. Günümüzde özellikle bilgi toplumlarında artık bireylerin gözlem yaparak, deneyerek ve yaşayarak meslekleri tanıma ve öğrenme olasılığı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle gençleri meslek seçimine hazırlama işini üstlenen bazı kurumlar ortaya çıkmıştır. Bu kurumların başında “rehberlik” kurumu gelmektedir. Rehberlik, bireyin “meslek” edinmesine ilişkin olarak kılavuzluk yapan bir hizmet kurumu olmaktan daha ileri giderek, profesyonel yardımlarıyla onun doğru tercihler yapmasını da sağlayan bir kurum olduğu gerçeği her geçen gün daha yüksek oranda kabul görmektedir. Çalışmamızda mesleki rehberlik; mesleki rehberliğin doğuşu, mesleki rehberliğin eğitim sistemi içerisindeki yeri, mesleki rehberliğin işlevi, gerekçesi ve önemi tartışılmış, meslek nedir? Sorusuna cevap aranmış, bireyin meslek seçimi ile ilgili olarak bilinmesi gereken bilgiler araştırılmıştır. Meslek seçimi sürecinde gençlerimize ve okullarda rehberlik hizmetlerini yürüten meslek insanlarına katkı sağlayacağı düşüncesi ile bu yazı kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Meslek, Meslek Seçimi, Rehberlik, Mesleki Rehberlik*

¹ Varna Teknik Üniversitesi Varna /BULGARİSTAN

Choosing An Occupation And Vocational Counselling

Abstract

Choosing an occupation is one of the most important decisions for a person during his / her lifespan. One third of a lifespan involves vocational activities. An occupation is not only a way to earn Money or to provide a living; what's more than that it's the most important tool of the process or the claim for an individual to make oneself true. In today's info_socities; it is quite limited to get the opportunity to learn and know occupations just by observing, experiencing and living. For this reason some institutions which are responsible for preparing youngsters to choose their occupation have been evolved. The reality claiming that counselling is an institution which enables an individual to make the right choices with professional support is more than that it's an institution of a service that helps an individual to obtain an occupation by guiding is considered with a higher rate day by day.

In our study, vocational counselling; the birth of vocational counselling; the importance of_vocational counselling_in the education system;_the function, the reason and the importance of vocational counselling_have been discussed; an answer to the question "What is an occupation ?"has been sought for;_ and the necessary information related to the choice of an occupation for an individual has been investigated. This article has been put in pen thinking that it would provide contribution to youngsters and the counsellors who are involved in counselling at schools during the occupation choice process.

Keywords: *Occupation, Choosing An Occupation Counselling Vocational Counselling*

Giriş

Çağdaş bir toplumda özgür bir bireyin önemli gelişim görevlerinden biri de mesleğini seçmesidir. Bir kimsenin herhangi bir konuda doğru bir seçme işlemi yapılabilmesi ya da başka bir deyişle, sağlıklı karar verebilmesi için, her şeyden önce, neler istediğini ve bunları elde edebilmek için ne gibi olanaklara sahip olduğunu bilmesi gerekir. Meslek seçimi, bireyin hayatında verdiği en önemli kararlardan biridir, çünkü bireyin hayatının üçte biri mesleki etkinlikleri içermektedir. Meslek, sadece bir para kazanma, geçim sağlama yolu değil, belki bunlardan da önemlisidir. Çünkü teknolojinin ilerlemesi sonucu her yıl çalışma hayatına yeni meslekler katılmakta, bazı meslekler ise çalışma hayatından silinmekte ya da biçim değiştirerek varlıklarını sürdürebilmektedir. Mesleklerde uzmanlaşmanın da arttığı görülmektedir. Teknoloji ilerledikçe bu hızlı değişim sürüp gidecek ve bu değişimi izlemekte gün geçtikçe güçleşecektir.

Günümüzde özellikle endüstrileşmiş toplumlarda artık bireylerin görerek, yaşayarak meslekleri tanıma olasılığı oldukça sınırlıdır. Bir çocuğun anne ve babası binlerce kişinin çalıştığı fabrikalarda bir örgütün parçası durumundadır. Bu nedenle endüstrileşmenin doğal sonucu olan iş bölümü gereğince, gençleri meslek seçimine hazırlama işini üstlenen bazı kurumlar ortaya çıkmıştır.

Çalışmamızda bahsettiğimiz bu kurumun yani mesleki rehberliğin gencin “meslek” edinmesine ilişkin bir hizmet olmaktan daha ileri giderek, profesyoneller yardımıyla onun doğru tercihler yapmasını sağlayan bir kurum olduğunu gösterecek, gençlerin eğitiminde ve meslek seçiminde üstlendiği rolleri tüm boyutlarıyla ele alacağız.

Mesleki rehberlik: Mesleki rehberlik, eğitim etkinliklerinin en üst düzeyde gerçekleşmesi ve bir forma dönüşmesi halidir. Kişinin bütün çalışmaları ve çabası, bir mesleğe yönelerek bir mesleğin adamı olmakla sonuçlanır. Bu, bir anlamda başarılı eğitim etkinliklerinin hem bir ürünü, hem de bir sonucudur. Bu da ailede anne ve babaya; okulda da okul yöneticisi, öğretmen ve rehberlik görevlilerine ödev ve sorumluluklar yükler. Eğitim, bireyin bütün olarak gelişmesi ve yaşama ilişkin

rollerini en iyi şekilde yerine getirmesi için gerekli olan nitelikleri kazandırmaya yönelik bir süreçtir. Bu süreç içinde birey yaşamdaki üç temel gelişim alanı açısından ele alınıp yetiştirilmeye çalışılır:

- Kişisel-sosyal gelişim
- Eğitsel gelişim
- Mesleki gelişim

Ülkelerin kalkınmasında bireylere, üretken ve gelişmeye açık nitelikleri kazandırmayı amaçlayan çağdaş eğitim anlayışı, bireyin kendi potansiyelini maksimum düzeyde ortaya koyabileceği en uygun mesleği seçmesine de önem verir. İşte, eğitim sürecinde bireye bu alanda yapılan hizmetler Mesleki Rehberlik kapsamında yer alır.

Bu bölümde meslek seçmenin bir anda verilen bir karar olmadığını, bireyin çocukluktan başlayarak kendisi ve meslekler hakkında geliştirdiği algısal çerçeve ile koşulların etkileşimi içinde oluşan bir süreç olduğunu göreceğiz. Okul öncesi eğitimden başlayarak ilk ve ortaöğretim döneminde mesleki gelişim görevlerinin başarılmasında öğretmene düşen görev ve sorumlulukları bu bölümde öğrenmeniz beklenmektedir. Ayrıca bu konuda öğretmenler için, uygulamaya dönük olarak mesleki rehberlikte somut hedefler ve etkinlikler de yer almaktadır. (Yeşilyaprak,2003)

Mesleki Rehberlik; ilk kez 1909'da Parsons tarafından tanımlanmıştır. O günkü tanımdan çok fazla uzaklaşmadan bugün mesleki rehberliği şöyle tanımlayabiliriz: Gençlerin çeşitli meslekleri tanımaları ve kendi özelliklerine uygun olan meslekleri seçmeleri, seçtikleri mesleklere hazırlanmaları ve mesleki yönden gelişmeleri amacıyla yapılan yardım hizmetleridir. Bu hizmetler, eğitim süreci içinde, rehberlik alanında yetişmiş uzmanlar önderliğinde, öğretmenler ve diğer ilgililerin yardım ve işbirliğiyle yürütülür. Mesleki Rehberlik Hizmetleri şu üç aşamada gerçekleştirilir:

- I. Bireyi (öğrenciyi) tanıma
- II. Meslek alanlarını tanıma

III. Bireyin kişisel nitelikleri ile mesleklerin gerektirdiği özellikler arasında bağlantıyı kurarak kendine uygun bir mesleği seçmesine yardım etme.

Bu hizmetlerdeki mantık oldukça basit ve geçerlidir: Bireyler birbirlerinden farklı özelliklere sahiptir. Meslekler de çeşitli niteliklere sahip olmayı gerektirir. O halde birey kendi özelliklerine uygun olan mesleği seçerse başarılı ve verimli olacağı gibi psikolojik yönden de doyum sağlar ve mutlu olur. Böylece $2 \times 2 = 4$ eder gibi açık ve kolay görülen bu denklemi çözmek gerçekte bu kadar basit değildir. Neden? Nedenini yeni sorularla düşünelim: Birey çocukluktan başlayarak kendini tanımada yeterli ve bilinçli bir düzeye gelebiliyor mu? Meslekleri yeterli ve gerçekçi olarak ne ölçüde tanıyıp her meslekte hangi özelliklerin gerekli olduğunu ne kadar öğreniyor? Seçme özgürlüğüne ne derece sahip? Ailesinin, arkadaşlarının baskı ya da subjektif yönlendirmelerinden etkilenmeyecek bilinç düzeyinde mi? Meslekler hakkında çocukluktan başlayarak oluşan ön yargı ya da yanlış koşullanmalardan kurtulabiliyor mu? Meslek seçmenin gerçekte ne kadar önemli bir karar olduğunun farkında mı? Bu seçim üzerinde yeterince duruyor mu? Kuşkusuz bu sorular çoğaltılabilir ve bunların yanıtları, uygun meslek seçmenin çok kolay olmadığını gösteren kanıtlar ortaya koyar.

Mesleki rehberlikte belki de ilk ve en önemli adım, bireyin meslek seçimi yapmanın yaşamındaki en önemli kararlardan biri olduğunu görmesini sağlamaktır. Eğer birey gerçekten bu seçimin ne denli önemli olduğunu görüyorsa yapılacak bir şeyler olduğunu kabul edecektir. Kuşkusuz ideale ulaşmak mümkün olmayabilir ama ona yaklaşmak için çaba harcamanın değerini küçümsememek gerekir.

Mesleki rehberliğin doğuşu: Eğitim kurumları da diğer sosyal kurumlar gibi toplumun ihtiyaçlarına cevap verdikleri sürece yaşamışlar, bu fonksiyonlarını yerine getiremedikleri zaman ya değişikliklere uğramışlardır ya da yerlerini yeni kurumlara terk etmişlerdir. Bir diğer ifadeyle uygarlık tarihinin değişik dönemlerinde

toplumun yapısı, ihtiyaçları buna bağlı olarak oluşan insan anlayışı eğitim ve eğitim kurumlarının temel belirleyicileri olmuştur.

İlkel toplumlarda fiziksel gn plandaydı, insan yaşamak için meyve toplamak ve avlanmak zorundaydı ve aile içinde bu amaçlarla eğitildi. Bunu tarım devrimi izledi. Yeni bir yaşam tarzı doğdu. Bu dönemde üretim toplumun kendi ihtiyaçlarını sağlamayı amaçlıyordu. Yani bireyler ihtiyaçlarını gidermek için üretim yapıyorlardı. Üretim yeri tarla ya da evdi. Eğitim işlevini aileler (büyük aileler) yerine getirirdi. Birey, içinde bulunduğu sınıfın özelliklerini taşımalıydı bu amaç için eğitildi, içinde bulunulan toplumsal sınıf eğitimde belirleyiciydi. Buhar makinesinin icadıyla tarım toplumu yerini sanayi toplumuna ve yeni bir insan anlayışına bırakmıştır. Enerji tüm üretim süreçlerine egemen oldu. Makineler geliştirildi. Eğitim merkezi artık aile değil, fabrikaydı. Aile yapısında ek önemli değişiklikler yaşandı. Büyük aile denilen aile yapısı tamamen olmasa da yerini çekirdek aileye bıraktı. Merkezileşme topluma egemen oldu. ocuğu bu yeni üretim yerlerine (fabrikalar) hazırlama amacıyla eğitim işlevi aileden alındı, uzmanlaşmış bir başka kuruma yani okullara devredildi. Çekirdek aile ve okul çocuğun eğitiminde etkin iki kurum oldu. Bireylerin gruplar halinde eğitimi başladı. Kitle eğitiminde okuma-yazma, aritmetik ve tarih içeren programlara sahip fabrikaya benzer bir kurum modeli benimsendi. Özellikle 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren eğitim yaşı küçüldü, zorunlu eğitim yılları uzatılma eğilimi gösterdi. Çocuklar toplumun ihtiyaçları doğrultusunda fabrikaya, iş hayatına uygun biçimde yetiştirilmeye çalışıldı.

Tüm bu olup bitenler yeni bir bilim disiplininin doğuşu için uygun zemin hazırladı. Rehberlik olarak adlandırdığımız yeni bir bilim dalı giderek gelişti ve toplumsal yaşamda etkin rol oynamaya başladı. İşte bu dönem, taşıdığı özellikler itibarıyla rehberlik anlayışının yeşerdiği yıllar olmuştur. Eski mesleklerin kaybolması ve yeni mesleklerin ortaya çıkması, insanın yerini yavaş yavaş makinelerin alması, eğitim zorunlu olması, çocukların çalışma hayatında (fabrikalarda) ucuz işçi olarak çalıştırılmaları, istismar edilmeleri, kadınların çalışma hayatına girerek çocuklarına daha az zaman ayırmaları, dikkatleri çocuklar ve

onların gelişim ve eğitim süreçleri üzerinde topladı. Dönemin diğer bilimsel/sosyal gelişmeleri ve tartışmaları bu sürece hızlandırıcı etkilerde bulundu.

Özellikle mesleklerin spesifikleşmesi ve belli özelliklere sahip uzman bireyleri talep etmesi bireylerin sahip oldukları özelliklere göre mesleklere yönlendirmelerini zorunlu kıldı. Bu, rehberlik alanının bilim tarihi içerisinde ilk somut görünümüydü. Artık, rehberlik eğitim anlayışı içindeki yerini alabilirdi. Özgürlükçü paradigmanın uygarlığa gitgide daha fazla egemen olması, hümanist anlayışlar ve yeni bilimsel bulgular (özellikle psikoloji bilimi) rehberliği, eğitimin giderek daha ayrılmaz bir parçası haline dönüştürmüştür. Ayrıca Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın, bireylerin özelliklerine göre çeşitli askerî branşlara ayrılabilmelerini sağlamak için test geliştirme çabalarının hızlandırıcı etkisi, alanın daha da belirginleşmesine neden oldu. O günlerin şartlarında rehberlik daha çok, bireylerin kendilerine uygun meslek alanlarına yönlendirilmeleri olarak tanımlanıyordu.

Eğitimbilimi ve psikoloji alanlarındaki gelişmeler rehberlik alanının sınırlarını genişletmekle birlikte, bir bilimsel disiplin olarak varlığını pekiştirdi. Günümüzde rehberlik hizmetleri sadece mesleğe yöneltme olarak değil, çok daha kapsamlı tanımlarla ifade edilmektedir.

Günümüz eğitiminin temel amaçları, kendisiyle ve içinde yaşadığı toplumla uyumlu, kişisel özelliklerinin farkında olan ve bunları optimal düzeyde kullanan, kendine güvenen, toplumsal sorumlulukları ve rolleri üstlenebilen, ekonomik anlamda üretken bireyler yetiştirmektir. Bu amaçlar rehberliğin eğitimin ayrılmaz bir parçası, olmazsa olmaz olduğunu vurgulamaktadır. (Koçer, 1970)

Mesleki rehberliğin eğitim sistemi içerisindeki yeri: Çağdaş eğitim anlayışının örgün eğitim sisteminde öngördüğü öğrenci kişilik hizmetleri okullarda öğretim ve yönetim çalışmalarının dışında kalan ve yukarıda sözü edilen etkinlikleri geliştirmeye yönelik hizmetleri anlatır. Öğrencinin bilgilendirilmesine yönelik çalışmalardan öğretim hizmeti sorumludur. Öğrencinin bir bütün olarak gelişmesini sağlamaya

yönelik hizmetlerden sorumlu tutulan hizmet alanı, öğrenci kişilik hizmetleridir. Çağdaş okulun belli başlı fonksiyonları yerine getirmesi açısından öğrencilere, bu hizmetlerin verilmesinin önemi büyüktür.

Meslekî rehberliğin işlevi, gerekçesi ve önemi: Genelde meslekî rehberliğin başlıca iki temel işlevi vardır. Bunlar, (1) Kişisel yönden, bireylere iyi bir meslekî uyum sağlamaları için yardım etmek; (2) Toplumsal yönden, insan gücünün yerinde kullanılmasını sağlamak ve ülkenin ekonomik gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Meslekî rehberlik ve meslek danışmasının temeli, bireyin uygun bir meslek seçme ve o meslekte ilerleme hakkına sahip olduğu, hakkındaki demokratik görüş ve yaşam felsefesine dayanır. Demokratik bir toplumda herkes, kendi mesleğini kişisel ilgi ve tercihleri doğrultusunda serbestçe seçer. Ancak, günümüzde hızla değişen karmaşık dünya koşulları, binlerce meslek içinden akıllıca bir seçim yapmayı ve seçme özgürlüğünü yeterli ve tutarlı olarak kullanmayı kolay bir iş olmaktan çıkarmıştır. Bu durumda gelişigüzel, rastlantısal olarak yapılan bir seçim büyük bir olasılıkla hem bireyin gelişmesi, hem de toplum bakımından uygun ve yeterli bir meslek olma olasılığı düşük olacaktır. Bu nedenle, uygun bir meslek seçmeleri ve ona hazırlanmaları için gençlere yardım etmek, meslekî ve eğitsel rehberlik yapmak gerekmektedir. Böylece bireyin hem kendisini, hem de bilmediği meslekleri tanımasına ve uygun olanı seçmesine olanak verilmektedir. (Özgül, 2001)

Mesleki rehberlik, öğrencinin kişisel özelliklerine ve yeteneklerine uygun bir mesleği seçmesi için ona yapılan rehberlik biçiminde açıklanabilir. Bundan dolayı, yaşamı boyunca içinde bulunacağı mesleği belirtmekle ilişkili bir hizmettir. Mesleki rehberliğin önemi kişinin meslek edinmesine ilişkin bir hizmet olmasından ileri gelmektedir. Çünkü meslek insan yaşamının üçte birini kapsayan bir etkinliktir. Ayrıca toplum içinde yetişkinlik, bir anlamda meslek sahibi olmak demektir. Seçilen bir mesleğin zamanla kişinin karakterini etkilediği bilinmektedir. Bu durum insan için mesleğin önemini vurgulamaktadır. Böylesine insan kişiliği ile ilgili olan mesleğin

gelişigüzel ve tesadüflerle seçilmiş olmasının doğuracağı sonuçların insanın hem kendisi hem de ülke ekonomisi açısından olumsuz olacağı açıktır.

Mesleki rehberlik kanalıyla meslek seçemeyen bireylerin, kendilerine uygun bir mesleği seçmelerinin çoğu kez mümkün olmadığı bilinmektedir. Yapılan araştırmalar bireylerin % 40'ının başka bir mesleğin özlemini çektiğini ortaya koymaktadır. (Köknel, 1981) Kişiliklerine uygun bir seçim yapamayan bireylerin kendilerini gerçekleştiremedikleri söylenebilir. Çünkü insanın kişiliğine, özbenliğine uymayan bir mesleğe yönelmesi, bireyin doğal gelişiminin olumsuz yönde etkilenmesi anlamına gelir. Oysa ruh sağlığının en önemli belirtisi, kişinin kendini gerçekleştirmiş olmasıdır. Kişinin sevmediği işte başarılı olmasının güç olduğu, işini seven kişinin daha verimli ve daha mutlu olduğu yaygın ve güçlü bir kanaat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mesleki rehberlik, ülkemiz şartlarında düşünüldüğünde daha da önem kazanmaktadır. Çünkü ülkemizde meslek seçimi genellikle üniversite öğrenimi yapmaya yönelik olarak algılanmaktadır, öğrenciler liseden sonra her hangi bir mesleğe yönelmeye çalışmaktadırlar. Liseli öğrenciler genellikle, seçecekleri meslekten, o mesleğin beklentilerinden ve kendi ilgi ve yeteneklerinden habersiz olarak seçim yapmaktadırlar. Bunun sonucunda üniversiteye giren gençlerin % 52'si girdikleri daldan memnun değildir. (Köknel, 1981)

Günümüzde lise öğrencilerinin üniversite tercihlerinde çoğunlukla aile, arkadaş veya sosyal çevrenin etkisi altında kaldıkları gözlenmektedir. Kendi potansiyelini dikkate alamadan etki altında, hatta baskı altında tercih yapan gençler iyi bir puan almış olsalar bile bir yükseköğrenim programına yerleşememektedirler. İnsan kişiliğini ve hayatını doğrudan ilgilendiren bir kararın verilmesinin tesadüflere bırakılmadan, bilimsel bir yolla gerçekleştirilmesi konusunun önemi, mesleki rehberliğin önemini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

Gençlik dönemi, birey için sorunların çok olduğu bir dönem olarak bilinir. Bu dönemde birey, hayalle gerçek arasında bir dünyada yaşamaya çalışırken zaman zaman sorunlarla karşılaşmaktadır. Gençliğin verdiği dinamizmle birey kendini aşırı derecede hür ve sorumsuz olarak algılamaktadır. Bunun yanında, bu dönemde bireyin hayatını sürdürmesi için belli bir mesleğe de yönelmesinin zorunlu olduğu bilincine varır. İşte bu aşamada bireyde bu alana yönelik endişeler belirmeye başlar. Mesleki rehberliğin, bu endişeleri ortadan kaldırmaya yönelik yararlar sağladığı söylenebilir. Birçok meslekle karşı karşıya gelen genç, hangi mesleğe yönelirse kendisi için daha yararlı olur konusunda bocalamaya başlayacaktır. Bu bocalamanın sonucunda, genç kendisini bu konu ile ilişkili olarak sorunlu görmeye başlayacaktır. Mesleki rehberliğin, bireylere meslekleri tanıtarak, onlara bu yönde yardımı amaçladığı düşünülürse, bu anlamdaki gençlik sorunlarının çözümünde mesleki rehberliğin fonksiyonu anlaşılabilir. Gençliğin sorunlu ve mutsuz bir nesil olarak yetişmesinde gelişigüzel meslek seçiminin önemli rolü bulunmaktadır. Bundan dolayı, sağlam kişilikli ve mutlu insanlardan oluşmuş toplumu gerçekleştirmek için, mesleki rehberlik faaliyetlerinden yararlanmak durumundayız. Mesleki rehberlik faaliyetlerinin etkili bir biçimde okulda sürdürülmesinin, öğrencilerin önemli sorunlarına çözümler getireceğine inanılmaktadır. Tedirgin kişiliklerden oluşan bir toplum olmaktan çıkmamız, büyük ölçüde mesleki rehberlik faaliyetlerinin etkili ve yaygın bir biçimde yürürlüğe konmasına bağlıdır. (Aydın,1986)

Meslek nedir? Meslek, Bir kimsenin hayatını sürdürmek ve geçimini sağlamak için yaptığı sürekli iş olarak tanımlanmaktadır. Türkçe Sözlük, (1983), ANNON, (1983)_Meslek, bir kimsenin yaşamdaki yerini alması için zorunludur. Bu nedenle, eğitim ve öğretim etkinlikleri, gencin bir meslek seçmesi ve bunun öğrenilmesiyle sonuçlanmalıdır, diye düşünülebilir. Bundan sonra, meslek içinde, iş başında eğitim gündeme gelecektir.

Meslek seçmek, mesleğe yöneltme adı verilen disiplinli ve derin bir uğraşmayı gerektirir. Meslek seçimini ve mesleki rehberliği eğitim sisteminin merkezine alarak eğitimin amacının meslekî kişilik

geliştirmek olduğunu belirten İsmail Hakkı Baltacıoğlu bu gerçeğe dikkat çekmektedir. (Baltacıoğlu, 1942) Baltacıoğlu'na göre eğitimin amacı, toplumsal kişiliğin ve bu kişiliği ortaya çıkaran çeşitli görevlerin belirlenmesi için incelenecek ne bir gerçek, ne bir tanım, ne de bir kavramdır. Bu gerçek, toplumsal adamın kendisidir. Bu bir yurttaş, bir meslektaşır. İş öğretimini gerçek amacı da işçinin, marangozun, demircinin, kişiliğidir.(Baltacıoğlu,1942) Kişinin ekonomik ve ruhsal bir kişilik kazanması da onun bir mesleğe sahip olması ile ilişkilidir. Mesleki Rehberlik, bugün uzmanlık düzeyinde yapılan bir iş haline gelmiştir. Bunun için en azından, mesleklerin ve kişilerin bütün özellikleriyle tanınması ve bunlar arasında sağlıklı bir uyum bulunması gerekmektedir. Rehber, işte bu yorumu yapan ve uyumu sağlayan bir kimse olmaktadır. Böyle bir uzmanlık kurumunun ve bulunmadığı yer ve zamanlarda bu iş, aile ve okul tarafından yapılmaktadır.

Şunu hemen belirtelim ki, çocuğun ya da gencin kendi mesleğini seçmesi işi, hangi halde olursa olsun, kişinin bizzat kendisi tarafından yapılacaktır. Buna anne, baba, öğretmen ve hatta uzman, ancak kılavuzluk yapabilir. Bunların görevi, bir etki ya da telkin değil, çocuk ya da gencin kendi kararını yine kendisinin vermesine yardım etmektir.

Meslek seçimi ve önemi: Toplum yaşamında hepimiz bir meslek sahibi olma, bir iş yapma ve etkin birey olma ihtiyacı içindeyiz. Çünkü insan ile yaşam arasındaki en kuvvetli bağ işidir.

Meslek; bir kimsenin hayatını kazanmak için yaptığı, kuralları toplumca belirlenmiş ve belli bir eğitimle kazanılan bilgi ve becerilere dayalı etkinlikler bütünü olarak tanımlanabilir (Kuzgun, 1994) Meslek, kazanç elde etmek amacı ile yürütölen etkinlikler bütünü olarak tanımlanmışsa da, sadece para kazanma aracı değildir. Çünkü insanlara, Elinize yaşamınızı sağlayacak bir para geçse yine çalışmak ister misiniz? Sorusunu yönelttiğimizde %80-85'i evet yanıtını vermektedir. Çünkü biz sadece para kazanmak için iş sahibi olmayız. Bir meslek edinmenin temelinde para kazanarak fizyolojik ihtiyaçları karşılanmanın dışında sosyal ve psikolojik ihtiyaçların doyumu söz konusudur. S. Freud bunu şöyle dile getirir: Sağlıklı insan sevebilen ve çalışabilen

kişidir. Gençleri geleceğe hazırlarken, okulda gerçekleştirmeye çalışılan öğretimin, onları mutlu ve etkili kişiler olarak yetiştirmeye yetmediği anlaşılmıştır. Çünkü insanın sadece zekâdan ibaret bir varlık olmadığına farkına varılmıştır. Artık insanın kişiliğinin çok karmaşık sosyal ve duygusal bir özellikte olduğu, bu özelliklerin insan davranışında önemli ölçüde etkili olduğu anlaşılmıştır. Bundan dolayı, bireyin kendini gerçekleştirme için yalnız bilgi ve zekâyâ değil, anlayışa, inanca, sosyal ve duygusal yaşantılara gereksinme duyduğu konusunda eğitimcilerin daha çok bilinçlendikleri kabul edilmektedir. Bu anlayış okullarda, gençlerin eğitiminde fiziksel, düşünsel, duygusal ve sosyal gelişme amaçlarının dengeli bir biçimde ele alınması sonucunu gündeme getirmiştir. Artık eğitim, bilgi aktaran, zihni güçleri geliştiren, duygusal, sosyal ve mesleki yönden gelişimini dikkate alan bir süreç olarak algılanmaktadır. (Aydın,1986)

Meslek ve iş sahibi olmanın temelinde psiko-sosyal bazı etmenler yer alır: Nelerdir bunlar? İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri, potansiyeli, gizil-güçleri vardır. Biz hayat içinde bunları ortaya koyma, kullanma ve geliştirmek isteriz. İşte sahip olduğumuz bu yetenekleri kullanma ve geliştirme olanağı sağlayacak alan, meslek alanlarıdır, işimizdir. Biz çalışırken aynı zamanda bu yetenekleri ifade etme, güçlerimizi artırma fırsatı elde ederiz. Böylece birey var oluşunun anlamını yakalar. Sahip olduğu yetileri, güçleri kullanarak doyuma ulaşır. Kendisini bir iş yaptığı, üretken olduğu için de daha değerli ve önemli görür. Böylece kendine saygısı ve güveni gelişir. Toplum içinde yararlı olma, hizmet verme yoluyla toplumsal saygınlık kazanma söz konusudur. İş etkinlikleri içinde biz başkalarıyla etkileşimde bulunuruz, belli rol ve görevler yoluyla sosyal kimliğimizi kazanırız. O halde çalışmanın temelinde bireyin çok yönlü ekonomik ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması söz konusudur.

İşte bireyin fizyolojik, psikolojik ve toplumsal ihtiyaçlarını karşılamada en önemli araç durumunda olan meslek eğer doğru bir kararla, isabetli olarak seçilebilmişse bu ihtiyaçların daha üst düzeyde doyurulması mümkün olabilir.

Meslek seçimi, bir kimsenin kendisine açık olan meslekleri çeşitli yönleri ile değerlendirip kendi ihtiyaçları ve beklentileri açısından istenilen yönleri çok, istenilmeyen yönleri az olan birine yönelmeye karar vermesidir. (Kuzgun, 2000) Böyle bir kararın kişinin hayatında son derece önemli bir yeri vardır. Çoğu kez kişi bu kararın ne derece önemli olduğunun farkında olmasa da meslek seçimi, bireyin hayatı boyunca verdiği en önemli kararlardan biri, belki de birincisidir. Çünkü hayatımızın yaklaşık 40 yılını bir mesleğe hazırlanarak ve onu icra ederek geçiririz. Oysa meslek seçerken verdiğimiz karar, bizim ilerde iş bulup bulamayacağımızı ya da iş hayatında mutlu ve başarılı olup olmayacağımızı belirler. Bu karar, hayatımıza ilişkin diğer kararları da büyük ölçüde etkiler. Meslek kişinin değer yargılarına, dünya görüşüne, günlük yaşama tarzına, başkaları ile ilişkilerine ve alışkanlıklarına bir yapı kazandıran kuvvetli etkilere sahiptir.

Bireyin hayatına böylesine çok yönlü etkileri olan meslek seçimi, bireysel açıdan olduğu kadar, toplumsal açıdan da son derece önemlidir. Toplumun gelişmesine hizmet edecek insan gücünün planlanmasında, bireyi hem toplumsal ihtiyaçlara hem de kendi ilgi ve yeteneklerine göre dengeli bir şekilde kullanmak ve böylece insan kaynaklarından en olumlu ve en verimli bir şekilde yararlanmak için meslek seçimine önem vermek ve gençlere bu konuda gerekli rehberlik hizmetlerini sunmak kaçınılmazdır. Meslek seçimi bir anlık bir karar değildir. Bireyin çocukluktan başlayarak kendisi ve meslekler hakkında geliştirdiği algısal çerçeve ile koşulların etkileşimi içinde ortaya çıkan bir sonuçtur. Bir diğer deyişle mesleki karar, mesleki gelişim sürecinin sonunda yapılan bir seçimdir. O halde önemli olan bu sürecin nasıl yaşandığıdır. (Yeşilyaprak,2003)

Meslek ile ilgili bilinmesi gereken bilgiler: Birey kendini ne kadar iyi tanırsa tanısın, meslekler hakkında doğru ve yeterli bilgiye sahip değilse uygun bir mesleki seçim yapamaz. Bir meslek nasıl incelenir? Bir meslek hakkında ne yönlerden bilgi toplamalıyız? Bu sorular aşağıdaki şekilde listelenebilir.

1. Mesleğin gerektirdiği faaliyetler, yapılan işin özellikleri... İşte gereken sorumluluklar, görevler, güçlükler nelerdir? Bu meslek ne gibi etkinlikleri kapsamaktadır? Sorusunu cevaplayacak ve işin esas yapısını ortaya koyacak bilgiler.
2. Çalışma ortamı ve koşulları? İş nasıl bir ortamda yürütülüyor. Bu ortamda neler kullanılıyor, kimlerle ilişkiye giriliyor? Günlük, haftalık çalışma saatleri, çalışma koşullarının güç olup olmadığı.
3. Bu meslekte çalışanlarda aranan nitelikler yaş, cinsiyet, boy, ağırlık, duyu organlarının hassaslığı gibi nitelikler yönünden bir sınırlama ya da tercih durumu var mı? İş ne gibi yetenekler gerektiriyor (genel ve özel yetenekler açısından). Bunun yanında yabancı dil bilme, bilgisayar kullanma vb. yeterlilikler gerektiriyor mu?
4. Mesleğe hazırlanma ve giriş nasıl olmaktadır? Meslek nasıl bir eğitim gerektiriyor? Eğitimi veren kurumlar, süresi, bu okullara giriş koşulları, okuldan sonra staj-uygulama gerekip gerekmediği... İşe giriş sınavla mı, koşulları nasıl?
5. Meslekte ilerleme ve kazanç durumu vb. Mesleğin başlangıçtaki kazanç ve statüsü nasıldır? Bu statü ve gelir nelere bağlı olarak ve nasıl artmaktadır? Meslek ömür boyu sürecek nitelikte midir, emeklilik koşulları nasıldır?

Bilgiler mesleğin özelliğine ve bilgiyi kullanacak kişinin ihtiyacına göre geliştirilebilir. Böylece, daha önce bir meslek üzerine böyle ayrıntılı bilgisi olmayan gencin mesleği yeterince tanınması, avantajları ve dezavantajları üzerinde düşünmesi sağlanır.

Ancak burada önemli bir sorun bu bilgilerin nerelerden ve nasıl sağlanacağıdır. Bunun için de aşağıdaki yollar önerilir:

- Mesleklerle ilgili basılı malzemelerin toplanması (çeşitli kurumlar/ meslekler hakkında yazılmış katalog, kitap, dergi, broşür vb. malzemeler)
- İşyerlerine ziyaret, gözlem ve incelemeler,
- Meslek elemanları ile görüşme, konferanslar,
- Kısa süreli iş tecrübesi (yarım günlük veya hafta sonları o işyerinde çalışma, ya da izne bağlı deneme çalışmaları),

- Öğrencilerden meslek inceleme grupları oluşturarak araştırma yapma,
- Meslek seminerleri,
- İş ve İşçi Bulma Kurumu, Meslek Rehberlik Merkezinden yararlanma.

Bu yollar okulun ve çevrenin olanakları, öğrencilerin ihtiyaç ve isteklerine göre geliştirilebilir. Meslekler hakkında bilgi toplamada ve yararlanmada öğrencilere görev ve sorumluluk verilmesi daha etkili olur.

Ülkemizde üst öğrenim kurumları ve meslekler hakkında “meslekler rehberi” niteliğinde pek çok çalışma örnekleri yayınlanmaktadır.

Sonuç

Bir bireyin, hayatını kazanacağı çalışma alanını belirlemesi, hayatındaki en önemli karar durumlarından biri, belki de en önemlisidir. Çünkü bir birey şu ya da bu mesleği seçmekle gelecekte günlerini ne tür faaliyetlerle geçireceğini, nerede oturup kimlerle etkileşimde bulunacağını kısaca hayatının pek çok ve önemli yönünü belirlemiş olmaktadır.

Rehberlik ve psikolojik danışmanın eğitim kurumlarına bir uzmanlık hizmeti olarak girmesi, geçtiğimiz yüzyılın sonlarına rastlar. Bu hizmetlerin ortaya çıkışını hazırlayan çeşitli sosyal ve psikolojik gelişmelerden söz edilmekte ise de, özellikle rehberlik hizmetlerine duyulan ihtiyaç, meslek seçimi sorununun giderek güçleşmesi olgusuna dayanmaktadır. Bu nedenle rehberlik hareketinin meslek rehberliği olarak başladığı kabul edilmektedir.

Meslek rehberliğinin meslekleri tanıtmak ya da kişiye çeşitli testler uygulayarak nitelikleri hakkında bilgi vermektense fazla bir şey olduğu kabul edilmelidir. Meslek rehberliğinin nihai amacı, bireyin kendini ve çevredeki fırsatları incelemeye açık hale gelmesi, araştırma merakının geliştirilmesi olmalıdır. Çünkü bir danışman bir öğrenciye sınırlı alanda bilgi verebilir. Her sorunda öğrenciye hazır bir cevap vermek yerine

sorularının cevaplarının nerelerden ve hangi yollardan edinebileceğini öğrenmesine yardımcı olunmalıdır.

Meslek rehberliği sadece gençleri niteliklerine uygun mesleklere yerleştirmede yardımcı olan tek boyutlu bir hizmet alanı olarak sınırlandırmamalı, çalışma hayatının gerektirdiği yeni insan tipini yetiştirmek için çok boyutlu bir mekanizma olarak da düşünülmelidir. Mesleki rehberliğin işlevi bireye, uygun iş ve çalışma alanı bulmasına yardım etmenin ötesine taşınarak, bireyin eğitimini ve çalışma hayatını izlemeyi de içine alacak şekilde genişletmelidir.

- Ortaokul ve liselerde rehberlik saatleri ve rehber öğretmen sayıları artırılmalı.
- Öğrencilere, meslekleri tanımaları için mesleklerin icra edildiği iş yerlerini gezme ve gözlem yapma fırsatı verilmeli.
- Okullar, sektörler ve meslek odaları arasında koordinasyon ve iş birliği sağlanmalı.
- Ailelerin meslekleri tanımalarına yönelik bilgilendirme etkinlikleri gerçekleştirilmeli.
- Öğrenci ve yetişkinlere yönelik olarak mesleki rehberlik programları geliştirilerek sistematik olarak uygulanması sağlanmalı.
- Meslek seçimi ve mesleki rehberlik süreçlerinin her aşaması ile ilgili yazılım programları geliştirilmeli, meslek seçimi yapan öğrencilerin otomasyon programlarından yararlanmaları sağlanmalıdır.

Kaynakça

- [1] ANNON.(1983) .Türkçe Sözlük,1983 Cilt: 2, s.826
- [2] AYDIN, S (1986).Eğitimde Uygulamalı Rehberlik,s182 İstanbul: Toroman matbaacılık,
- [3] BALTACIOĞLU, İ.H.(1942), İçtimai Mektep,s.24 (2.basım) Ankara: Maarif Basımevi
- [4] KOÇER, H. A,(1970) Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuş,s.1 Ankara: Uzman Yayınları,
- [5] KÖKNEL, Ö. (1981) Ergenlik Dönemi Ana baba Okulu,s.157 (5.Basım) İstanbul: Remzi Kitabevi,

- [6] KUZGUN, Y, (1994). Rehberlik ve Psikolojik Danışma,s.12 (4.Basım) Ankara: ÖSYM Yayınları,
- [7] KUZGUN, Y, (2000) Meslek Danışmanlığı, s.14 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,
- [8] KUZGUN, Y, (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma, Ankara: ÖSYM Yayınları,
- [9] ÖZGÜVEN, İ.E. (2001). Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik, s.147 Ankara: PDREM Yayınları,
- [10] YEŞİLYAPRAK, B. (2000). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,
- [11] YEŞİLYAPRAK, (2003). Eğitimde Rehberlik Hizmetleri,s.192 Ankara: Nobel Yayın Dağıtım,